
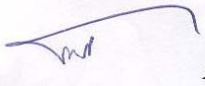
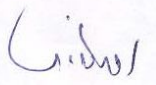

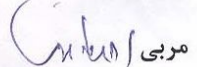

صلى الله عليه وسلم

به نام خدا

تاییدیه اعضای هیات داوران در جلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد

اعضای هیات داوران نسخه نهایی پایان نامه کارشناسی ارشد خانم سمانه گلاب تحت عنوان « بازنگری در نظام مالی دولت » را از نظر فرم و محتوا بررسی نموده و پذیرش آن را برای تکمیل درجه کارشناسی ارشد پیشنهاد می کند.

اعضای هیات داوران	نام و نام خانوادگی	رتبه علمی	امضا
۱- استاد راهنما	دکتر علیرضا ناصری	استادیار	
۲- استاد مشاور	دکتر فرشاد مومنی	استادیار	
۳- استاد ناظر	آقای سیدمحمد حسن مصطفوی	مربی	
۴- استاد ناظر	دکتر سید ابوالقاسم مرتضوی	استادیار	
۵- نماینده تحصیلات تکمیلی :	آقای سیدمحمد حسن مصطفوی	مربی	

آیین نامه چاپ پایان نامه (رساله) های دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس

نظر به اینکه چاپ و انتشار پایان نامه (رساله) های تحصیلی دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس، مبین بخشی از فعالیتهای علمی - پژوهشی دانشگاه است بنابراین به منظور آگاهی و رعایت حقوق دانشگاه، دانش آموختگان این دانشگاه نسبت به رعایت موارد ذیل متعهد می شوند:

ماده ۱: در صورت اقدام به چاپ پایان نامه (رساله) ی خود، مراتب را قبلاً به طور کتبی به «دفتر نشر آثار علمی» دانشگاه اطلاع دهد.

ماده ۲: در صفحه سوم کتاب (پس از برگ شناسنامه) عبارت ذیل را چاپ کند:

«کتاب حاضر، حاصل پایان نامه کارشناسی ارشد/ رساله دکتری نگارنده در رشته

دانشگاه تربیت مدرس به راهنمایی سرکار

در دانشکده

، مشاوره سرکار خانم/جناب آقای دکتر

خانم/جناب آقای دکتر

از آن دفاع شده است.»

و مشاوره سرکار خانم/جناب آقای دکتر

ماده ۳: به منظور جبران بخشی از هزینه های انتشارات دانشگاه، تعداد یک درصد شمارگان کتاب (در هر نوبت چاپ) را به «دفتر نشر آثار علمی» دانشگاه اهدا کند. دانشگاه می تواند مازاد نیاز خود را به نفع مرکز نشر در معرض فروش قرار دهد.

ماده ۴: در صورت عدم رعایت ماده ۳، ۵۰٪ بهای شمارگان چاپ شده را به عنوان خسارت به دانشگاه تربیت مدرس، تأدیه کند.

ماده ۵: دانشجو تعهد و قبول می کند در صورت خودداری از پرداخت بهای خسارت، دانشگاه می تواند خسارت مذکور را از طریق مراجع قضایی مطالبه و وصول کند؛ به علاوه به دانشگاه حق می دهد به منظور استیفای حقوق خود، از طریق دادگاه، معادل وجه مذکور در ماده ۴ را از محل توقیف کتابهای عرضه شده نگارنده برای فروش، تامین نماید.

ماده ۶: اینجانب کانه طالب دانشجوی رشته اقتصاد انرژی مقطع کارشناسی ارشد

تعهد فوق و ضمانت اجرایی آن را قبول کرده، به آن ملتزم می شوم.

نام و نام خانوادگی: کانه طالب

تاریخ و امضا: ۱۳۹۱/۱۲/۲۰

آیین‌نامه حق مالکیت مادی و معنوی در مورد نتایج پژوهش‌های علمی دانشگاه تربیت مدرس

مقدمه: با عنایت به سیاست‌های پژوهشی و فناوری دانشگاه در راستای تحقق عدالت و کرامت انسانها که لازمه شکوفایی علمی و فنی است و رعایت حقوق مادی و معنوی دانشگاه و پژوهشگران، لازم است اعضای هیأت علمی، دانشجویان، دانش‌آموختگان و دیگر همکاران طرح، در مورد نتایج پژوهش‌های علمی که تحت عناوین پایان‌نامه، رساله و طرح‌های تحقیقاتی با هماهنگی دانشگاه انجام شده است، موارد زیر را رعایت نمایند:

ماده ۱- حق نشر و تکثیر پایان‌نامه/ رساله و درآمدهای حاصل از آنها متعلق به دانشگاه می‌باشد ولی حقوق معنوی پدید آورندگان محفوظ خواهد بود.

ماده ۲- انتشار مقاله یا مقالات مستخرج از پایان‌نامه/ رساله به صورت چاپ در نشریات علمی و یا ارائه در مجامع علمی باید به نام دانشگاه بوده و با تایید استاد راهنمای اصلی، یکی از اساتید راهنما، مشاور و یا دانشجو مسئول مکاتبات مقاله باشد. ولی مسئولیت علمی مقاله مستخرج از پایان‌نامه و رساله به عهده اساتید راهنما و دانشجو می‌باشد.

تبصره: در مقالاتی که پس از دانش‌آموختگی بصورت ترکیبی از اطلاعات جدید و نتایج حاصل از پایان‌نامه/ رساله نیز منتشر می‌شود نیز باید نام دانشگاه درج شود.

ماده ۳- انتشار کتاب، نرم افزار و یا آثار ویژه (اثری هنری مانند فیلم، عکس، نقاشی و نمایشنامه) حاصل از نتایج پایان‌نامه/ رساله و تمامی طرح‌های تحقیقاتی کلیه واحدهای دانشگاه اعم از دانشکده ها، مراکز تحقیقاتی، پژوهشکده ها، پارک علم و فناوری و دیگر واحدها باید با مجوز کتبی صادره از معاونت پژوهشی دانشگاه و براساس آئین‌نامه های مصوب انجام شود.

ماده ۴- ثبت اختراع و تدوین دانش فنی و یا ارائه یافته ها در جشنواره‌های ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی که حاصل نتایج مستخرج از پایان‌نامه/ رساله و تمامی طرح‌های تحقیقاتی دانشگاه باید با هماهنگی استاد راهنما یا مجری طرح از طریق معاونت پژوهشی دانشگاه انجام گیرد.

ماده ۵- این آیین‌نامه در ۵ ماده و یک تبصره در تاریخ ۸۷/۴/۱ در شورای پژوهشی و در تاریخ ۸۷/۴/۲۳ در هیأت رئیسه دانشگاه به تایید رسید و در جلسه مورخ ۸۷/۷/۱۵ شورای دانشگاه به تصویب رسیده و از تاریخ تصویب در شورای دانشگاه لازم‌الاجرا است.

«اینجانب..... دانشجوی رشته..... ورودی سال تحصیلی.....
مقطع..... دانشکده..... متعهد می‌شوم کلیه نکات مندرج در آئین‌نامه حق مالکیت مادی و معنوی در مورد نتایج پژوهش‌های علمی دانشگاه تربیت مدرس را در انتشار یافته‌های علمی مستخرج از پایان‌نامه / رساله تحصیلی خود رعایت نمایم. در صورت تخلف از مفاد آئین‌نامه فوق‌الاشعار به دانشگاه وکالت و نمایندگی می‌دهم که از طرف اینجانب نسبت به لغو امتیاز اختراع بنام بنده و یا هر گونه امتیاز دیگر و تغییر آن به نام دانشگاه اقدام نماید. ضمناً نسبت به جبران فوری ضرر و زیان حاصله بر اساس برآورد دانشگاه اقدام خواهم نمود و بدینوسیله حق هر گونه اعتراض را از خود سلب نمودم»

امضاء:.....
تاریخ:.....

۱۳۸۸/۷/۲۰

دانشکده مدیریت و اقتصاد

پایان نامه کارشناسی ارشد اقتصاد انرژی

بازنگری در نظام مالی دولت

سمانه گلاب

استاد راهنما

دکتر علیرضا ناصری

استاد مشاور

دکتر فرشاد مومنی

بهمن ۱۳۹۰

تقدیم به پدر و مادر عزیزم که همیشه تکیه‌گام بوده‌اند...

سپاس خدای را

که نومید نیستم از رحمت او

تهیدست نیستم از نعمت او

و نه مایوس از مغفرت او

خدایی که رحمت او پیوسته است

و نعمت او ناگسسته

سپاس فروان از استاد گرانقدر جناب آقای دکتر علیرضا ناصری، برای تمام راهنمایی‌های ارزشمندشان

سپاس فروان از استاد ارجمند جناب آقای دکتر فرشاد مؤمنی که بسیار از ایشان ا موختم

چکیده:

دولت به‌عنوان محوری‌ترین و قدرتمندترین سازمان در هر جامعه، و تنها نهادی که حق اعمال زور مشروع در جامعه را دارد، تأثیر بسزایی در فرایند توسعه هر کشور، چه از لحاظ اقتصادی و چه از لحاظ سیاسی و اجتماعی دارد؛ اما چگونگی این تأثیر وابستگی کامل به ماهیت هر دولت دارد. شواهد موجود در مورد کشورهای در حال توسعه دارای منابع نفتی، نشان داده است که ناکارآمدی دولت در این کشورها یکی از عوامل حرکت کند آنها در مسیر توسعه است. لذا توانمند کردن دولت یکی از اقدامات اساسی در زمینه توسعه این کشورها به‌شمار می‌آید. در این زمینه، اصلاح ساختار مالی دولت از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. پژوهش حاضر با روش تحلیلی_تطبیقی به بازخوانی یک مطالعه صورت گرفته در ایران در زمینه اصلاح ساختار بودجه‌ریزی دولت می‌پردازد و یک الگوی صحیح بودجه‌ریزی که بتواند مشکلات موجود در زمینه بودجه‌ریزی کشور را تا حد زیادی مرتفع کند، معرفی می‌کند. برای این منظور داده‌های سال‌های ۱۳۹۰-۱۳۸۱ به روش الگوی فوق‌بازنویسی شده و نحوه تخصیص منابع در بودجه‌ریزی فعلی را مورد بررسی قرار داده‌ایم در نهایت طی این بررسی نتیجه می‌شود که با توجه به مشکلات خاص بودجه‌ریزی در ایران الگوی حاضر می‌تواند در رفع این مشکلات مؤثر واقع شود.

واژگان کلیدی: توسعه اقتصادی، جایگاه دولت، ماهیت دولت، دولت‌های نفتی، درآمدهای نفتی، فرایند بودجه‌ریزی

فهرست مطالب

فصل اول: مقدمه، کلیات و طرح پژوهش.....	۱
۱-۱- مقدمه.....	۲
۲-۱- تعریف مسئله و ضرورت انجام پژوهش.....	۳
۳-۱- اهداف پژوهش.....	۸
۴-۱- سؤال پژوهش.....	۸
۵-۱- فرضیه پژوهش.....	۹
۶-۱- مواد و روش پژوهش.....	۹
۷-۱- جنبه نوآوری.....	۹
۸-۱- مروری بر ادبیات گذشته.....	۱۱
الف: مطالعات انجام شده در داخل کشور.....	۱۱
ب: مطالعات انجام شده در خارج کشور.....	۱۴
فصل دوم: مبانی نظری.....	۱۸
۱-۲- مقدمه.....	۱۹
۲-۲- وظایف و جایگاه دولت در اقتصاد.....	۲۰
۲-۲-۱- دولت در اندیشه اسمیت.....	۲۰

- ۲۲-۲-۲-۲- کینز و مدیریت تقاضا ۲۲
- ۲۳-۳-۲-۲- ادبیات اقتصاد توسعه و جایگاه دولت ۲۳
- ۲۶-۴-۲-۲- ادبیات اقتصاد رفاه و جایگاه دولت ۲۶
- ۲۷-۵-۲-۲- بودجه از منظر وظایف دولت ۲۷
- ۲۹-۳-۲- ماهیت دولت و مالیه عمومی ۲۹
- ۲۹-۱-۳-۲- مکتب انتخاب عمومی ۲۹
- ۲۹-۱-۱-۳-۲- ماهیت دولت ۲۹
- ۳۳-۲-۱-۳-۲- مالیه عمومی ۳۳
- ۳۴-۲-۳-۲- مکتب نهادگرایی ۳۴
- ۳۵-۱-۲-۳-۲- دولت در نظم دسترسی محدود ۳۵
- ۳۷-۲-۲-۳-۲- دولت در نظم دسترسی باز ۳۷
- ۳۸-۳-۲-۳-۲- ارتباط میان نوع نظام سیاسی و رشد اقتصادی ۳۸
- ۴۰-۴-۲-۳-۲- مقایسه مالیه عمومی در نظام دسترسی محدود و دسترسی باز ۴۰
- ۴۳-۴-۲- ماهیت دولت در ساخت رانتهی ۴۳

- ۴۵.....۲-۴-۱- دولت رانتي.....
- ۴۷.....۲-۴-۲- گروه‌های رانت‌خوار.....
- ۴۷.....۲-۴-۳- ماهيت ضد توسعه‌ای دولت رانتي.....
- ۵۰.....۲-۴-۴- ماليه عمومي در ساخت رانتي.....
- ۵۲.....۲-۵- نتیجه‌گیری.....
- ۵۶..... فصل سوم: مروري تاريخی بر وضعیت مالی عمومی و ماهيت دولت در ايران.....
- ۵۷.....۳-۱- مقدمه:.....
- ۵۸.....۳-۲- ماليه عمومی پیش از انقلاب.....
- ۵۸.....۳-۲-۱- ماهيت دولت و ماليه عمومی در دوران قاجار، پیش از مشروطه.....
- ۶۲.....۳-۲-۲- ماهيت دولت و ماليه عمومی در فاصله سال‌های ۱۲۹۹-۱۲۸۵.....
- ۶۸.....۳-۲-۳- ماهيت دولت و ماليه عمومی در فاصله سال‌های ۱۲۹۹ تا شهريور ۱۳۲۰.....
- ۷۶.....۳-۲-۴- ماهيت دولت و ماليه عمومی در دوره پهلوی دوم.....
- ۸۴.....۳-۲-۵- ماهيت دولت و ماليه عمومی در دوره دکتر مصدق.....

- ۳-۲-۶-جمع بندی.....۸۹
- ۳-۳-۳-مالیه عمومی پس از انقلاب.....۹۱
- ۳-۳-۱-استمرار وابستگی به نفت.....۹۲
- ۳-۳-۲-نامناسب بودن ساختار مالیاتی.....۹۴
- ۳-۳-۳-کسری بودجه.....۱۰۰
- ۳-۳-۴-عدم شفافیت اطلاعات بودجه.....۱۰۳
- ۳-۳-۵-عدم هماهنگی میان برنامه و بودجه.....۱۰۵
- ۳-۳-۶-جمع بندی.....۱۰۸
- فصل چهارم: معرفی الگوی پیشنهادی.....۱۰۹
- ۴-۱-مقدمه.....۱۱۰
- ۴-۲-معرفی الگوی پیشنهادی.....۱۱۱
- ۴-۲-۱-بودجه عمومی.....۱۱۳
- ۴-۲-۲-بودجه برنامه.....۱۱۶
- ۴-۲-۳-بودجه تصدی های دولت.....۱۱۹

- ۴-۲-۴-بودجه توزیعی و تأمین اجتماعی.....۱۲۱
- ۴-۲-۵-بودجه خدمات خاص.....۱۲۲
- ۴-۲-۶-نقل و انتقالات مالی و موازنه.....۱۲۳
- ۴-۲-۷-بودجه کل کشور.....۱۲۳
- ۴-۳-بازنویسی بودجه بر اساس الگوی پیشنهادی.....۱۲۷
- ۴-۴-امکان سنجی حرکت به سمت الگوی پیشنهادی.....۱۴۳
- ۴-۵-جمع بندی.....۱۴۶
- فصل پنجم: جمع بندی و نتیجه گیری.....۱۴۷
- ۵-۱-مروری بر سیر کلی پژوهش.....۱۴۸
- ۵-۲-نتیجه گیری.....۱۵۳
- ۵-۳-پیشنهادها.....۱۵۴
- ۵-۴-پیشنهاد برای پروژه های بعدی.....۱۵۵

منابع

پیوست

فهرست جداول

- جدول ۳-۱- خلاصه بودجه دولت طی سال‌های ۱۳۱۹-۱۳۰۴..... ۷۱
- جدول ۳-۲- حجم هزینه‌های نظامی در سال‌های ۱۳۱۹-۱۳۱۵..... ۷۵
- جدول ۳-۳- آثار شوک نفتی ۱۳۵۳ بر بودجه دولت..... ۸۱
- جدول ۳-۴- کسری بودجه بین سال‌های ۱۳۵۷-۱۳۴۴..... ۸۲
- جدول ۳-۵- تراز بازرگانی کشور بین سال‌های ۱۳۳۳-۱۳۲۷..... ۸۶
- جدول ۳-۶- سهم نفت از درآمدهای دولت طی سال‌های ۱۳۸۷-۱۳۵۷..... ۹۳
- جدول ۳-۷- نسبت مالیاتی بین سال‌های ۱۳۸۶-۱۳۵۷..... ۹۷
- جدول ۳-۸- کسری بودجه بین سال‌های ۱۳۸۷-۱۳۵۷..... ۱۰۲
- جدول ۳-۹- حجم ردیف‌های متفرقه بین سال‌های ۱۳۹۰-۱۳۸۴..... ۱۰۷
- جدول ۴-۱- صورت درآمدهای بودجه عمومی و بودجه برنامه..... ۱۳۰
- جدول ۴-۲- صورت هزینه‌های بودجه عمومی و بودجه برنامه..... ۱۳۳
- جدول ۴-۳- خلاصه درآمد-هزینه بودجه عمومی..... ۱۳۴
- جدول ۴-۴- خلاصه درآمد-هزینه بودجه برنامه..... ۱۳۵
- جدول ۴-۵- پیش‌بینی کسری بودجه عمومی دولت در ۱۰ سال آینده..... ۱۴۱
- جدول ۴-۶- میزان تولید نفت خام کشور..... ۱۴۲
- جدول ۴-۷- میزان خوراک پالایشگاه‌های داخل..... ۱۴۲

فهرست نمودارها

- نمودار ۳-۱- وابستگی رشد درآمد مالیاتی به رشد درآمد نفتی..... ۹۸
- نمودار ۴-۱- روند درآمد-هزینه بودجه عمومی..... ۱۳۴
- نمودار ۴-۲- روند درآمد-هزینه بودجه برنامه..... ۱۳۵
- نمودار ۴-۳- تغییرات حجم بودجه کل کشور..... ۱۳۸
- نمودار ۴-۴- تغییرات حجم کسری بودجه..... ۱۳۸
- نمودار ۴-۵- رشد وابسته هزینه‌های بودجه برنامه به درآمد این بودجه..... ۱۳۹

فصل اول:

مقدمه، کلیات و طرح پژوهش

۱-۱- مقدمه

رشد و توسعه مفاهیمی هستند که بسیاری از استراتژی‌ها در هر دولت چه در عرصه سیاست و چه در عرصه اقتصاد حول آنها و به بهانه دستیابی به آنها شکل می‌گیرد. هر دولتی در هر جامعه‌ای خصوصا در کشورهای در حال توسعه، همواره یکی از اهداف اساسی خود را دستیابی به این دو مقوله ذکر کرده و تقریبا به تعداد دولت‌ها، انواع ایده‌ها و استراتژی‌ها برای دستیابی به این اهداف طرح‌ریزی شده است.

یکی از اساسی‌ترین موضوعات مورد بحث در زمینه توسعه، مسئله چگونگی حضور دولت در عرصه اقتصاد است. نظرات در این مورد در اقتصاد بسیار متفاوت است. در اقتصاد متعارف اگرچه نقش دولت در فرایند توسعه مهم و البته ضروری ارزیابی می‌شود اما آنچه در درون نهاد دولت انجام می‌گیرد بحث نمی‌شود. لازمه تحقق اهداف نئوکلاسیکی دولت آن است که دولت از اقتدار مطلق، عقلانیت کامل و خیرخواهی تمام عیار برخوردار باشد^۱. این دولت مقتدر اما باید تنها در حد یک نگهبان عمل کرده که گستره بسیار محدودی برای عمل دارد و صرفا در حد حفاظت از حقوق فردی، اشخاص و دارایی‌ها و ضامن اجرایی قراردادهای خصوصی داوطلبانه می‌باشد^۲. از منظر دیگر و در نگاه مارکسیستی دولت سرمایه‌داری عمدتا یک ابزار اعمال قهر طبقاتی است که توسط آن طبقه سرمایه‌دار به بازتولید مناسبات سرمایه‌داری پرداخته و حاکمیت اقتصادی و سیاسی خود را تضمین می‌کند

1- Dixit, 1966:8

2- Buchanan & et al., 1980:9

نظریات فوق نقطه مقابل با یکدیگر و بسیار افراطی بوده‌اند (خوش‌بینی مطلق و بدبینی مطلق نسبت به نهاد دولت) به طوری که صاحبان عقاید فوق مجبور شده‌اند در ارتباط با واقعیات اقتصادی و سیاسی جوامع، عقاید خود را تا حد زیادی اصلاح کنند. در حال حاضر اکثر مطالعات صورت گرفته در سال‌های اخیر و در مورد کشورهای در حال توسعه نشان داده است که برای دستیابی به امر توسعه، حضور فعال دولت در اقتصاد لازم بوده و این چگونگی این حضور است که باید مورد مطالعه قرار گیرد. از این‌رو در کشورهای در حال توسعه از جمله ایران، مطالعه در مورد نارسایی‌های نهاد دولت و روش‌های اصلاح این نهاد مسئله‌ای مهم و اساسی به شمار می‌آید.

۱-۲- تعریف مسئله و ضرورت انجام تحقیق

در رابطه با اهمیت نقش نهاد سیاسی در اقتصاد، اقتصاددانان نهادگرا مطالعات گسترده‌ای انجام داده‌اند و در این زمینه استدلال‌های گوناگونی مطرح کرده‌اند. نهادگرایان معتقدند که دولت را نباید به مثابه یک کل منسجم و یک‌پارچه در نظر گرفت، بلکه دولت عبارت از مجموعه‌ای از نهادها به همراه طیف متنوعی از افراد است که در درون آن به حداکثرسازی مطلوبیت خود مشغولند. این افراد، همانند افراد دیگر جامعه تحت تأثیر عقلانیت محدود و رفتار فرصت طلبانه در جستجوی حداکثرسازی نفع خویش هستند.^۱ در عین حال، دولت به عنوان یک نهاد، تعیین کننده حقوق مالکیت و ضامن اجرایی حقوق، تعیین کننده حدود آزادی‌های مدنی، توزیع کننده رانت و فراهم کننده نیروهای حامی بازار است؛ و از این طریق عملکرد نظام اقتصادی را عمیقاً تحت تاثیر قرار می‌دهد. از این‌رو نهادگرایان معتقدند اصلاح نهاد دولت یکی از گام‌های اساسی و ابتدایی در راستای حرکت در مسیر توسعه می‌باشد.

در نتیجه به منظور مهار رفتار فرصت طلبانه کارگزاران دولتی و الزام آنان به حرکت در مسیر توسعه لازم است محدودیت‌های رسمی و غیررسمی به دقت تصریح شوند و امکان جابه‌جایی کارگزاران سطوح مختلف از طریق سازوکارهای مسالمت‌آمیز وجود داشته باشد^۱

اولین گام در راه اصلاح نهاد دولت، شناخت دقیق و همه جانبه این نهاد است. یکی از راه‌های شناخت حدود فعالیت یک دولت در اقتصاد، مراجعه به بودجه سالانه می‌باشد. با استفاده از بودجه هم می‌توان ساز و کار هزینه_فایده دولت را در چارچوب یک بنگاه اقتصادی و با دید خرد نگریست؛ هم می‌توان سیاست‌های کلان اقتصادی را مورد تحلیل قرار داد و هم می‌توان با مورد توجه قرار دادن برنامه‌های عمرانی و توسعه‌ای، چگونگی سیاستگذاری دولت در مسیر توسعه را باز شناخت^۲.

اگر بخواهیم بودجه را از منظر توسعه و برنامه‌ریزی مورد توجه قرار دهیم، تحقیقات آرون ویلداوسکی و نائومی کایدن در مورد اهمیت بودجه‌بندی در کشورهای فقیر می‌تواند تصویر خوبی در این زمینه ارائه کند. در این گزارش که حاصل تحقیق در نحوه بودجه‌ریزی در هشتاد کشور در حال توسعه جهان می‌باشد آمده است:

"اگر سیستم مطلوبی برای تخصیص منابع وجود نداشته باشد نمی‌توان برنامه‌ها را به اجرا درآورد. از نشانه‌ها و علائم مشخصه قدرت برنامه‌ریزها این است که بودجه حامی برنامه باشد و از آن تبعیت کند نه اینکه متضاد و متغیر آن باشد. بدین علت است که این روزها تقریباً غیر ممکن است که بدون مطرح کردن بودجه، موضوع برنامه‌ریزی را مورد بحث قرار داد"^۳

۲- همان، ۱۳۷۹: ۹۰

۳- مومنی، ۱۳۸۴: ۷۵

۱- ویلداوسکی؛ ۱۳۷۱: ۷۶

در کشورهای دارای منابع نفتی بودجه نقش کلیدی و حساس‌تری دارد؛ زیرا از یک طرف در این کشورها در روند برنامه‌ریزی اتکای زیادی به درآمدهای نفت شده و از سایر منابع سالم درآمدی که بیشتر کشورها بر آنها تاکید دارند مثل درآمد مالیاتی، غفلت شده و از طرف دیگر، این روند مسائل و مشکلاتی را به طور خاص برای این کشورها ایجاد کرده است که باید با توجه به شرایط ویژه هر کشور برای حل آن چاره‌اندیشی کرد.

اگر بخواهیم به تجربه کشورهای نفتی رجوع کنیم، ملاحظه می‌شود که اکثر این کشورها، دچار نوعی به هم ریختگی در سیستم مخارج عمومی خود می‌باشند. به این ترتیب که بودجه این کشورها هر ساله روندی افزایشی نسبت به سال قبل خود دارد (مگر در سنواتی که با افت شدید قیمت نفت مواجه می‌شوند) و در عین حال دولت با موجی از تعهدات پاسخ داده نشده و پروژه‌های فزاینده ناتمام روبه‌روست. در این کشورها خیزش قیمت نفت باعث افزایش درآمد دولت شده و این افزایش درآمد در حد قابل توجهی مخارج عمومی را افزایش داده است؛ افزایش مخارج عمومی سرانجام بیماری هلندی را به وجود می‌آورد، و به دلیل حرکت اقتصاد به سمت تولید کالاهای غیرقابل مبادله، بخش‌های کشاورزی و کارخانه‌ای کوچکتر از قبل می‌شود. ویژگی این اقتصادها، تورم، کسری بودجه‌های مداوم و کسری ترازپرداخت‌ها است^۱.

یکی از موارد استثنا در این زمینه، کشور نروژ است. اگر بخواهیم به چرایی موفقیت این کشور در این زمینه پاسخ دهیم باید در رفتار دولت این کشور دقیق شویم. بارزترین تفاوت در رفتار دولت نروژ با سایر دولت‌های نفتی این است که این دولت سعی کرد تا از ظرفیت مالی غیرنفتی دولت حمایت کند. با بالا رفتن درآمد نفت، دولت در برابر وسوسه قوی اجازه دادن به درآمد نفت که جایگزین پایه درآمدی معمولی از طریق پایین آوردن مالیات‌ها شود مقاومت کرد، و بر خلاف سایر صادرکنندگان نفت، موفق به حفظ پایه مالیاتی شد، (اگرچه مقداری افت در این زمینه دیده شد)؛ مالیات‌ها تصاعدی باقی ماندند و این موضوع به نتیجه منحصر به فرد